

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (БАКАЛАВРСЬКА) РОБОТА

Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми
потребами в умовах закладу загальної середньої освіти

Виконала студентка групи СРб-4
Спеціальності 231 Соціальна
робота
Чорноморець Євгенія Романівна
Керівник: Гордієнко Н. М.
Рецензент: Велитченко Л.К.
Нормоконтроль: Бондар П. М.

Запоріжжя
2024 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 62 с., 3 табл., 2 рис., 35 джерел.

Об'єкт дослідження – процес соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати особливості організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та визначити шляхи практичного удосконалення означеної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження. Для розв'язання поставленої мети були використані такі методи:

- теоретичні: (аналіз, осмислення та узагальнення наукової психолого-педагогічної літератури з даної проблеми);
- емпіричні: (опитування, тестування, спостереження);
- якісний та кількісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Розвиток сучасного суспільства і процеси інтеграції в європейську спільноту вимагають забезпечення соціального захисту громадян України. На сучасному етапі спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами. Система соціального супроводу дітей із особливими потребами має бути спрямована на створення належних умов, які забезпечуватимуть підвищення соціальної активності дітей. Такий соціальний супровід повинен являти собою комплексну систему динамічної корекційної і розвивальної допомоги відповідно з віковими та індивідуальними потребами здобувачів освіти із особливими потребами.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА, ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ, ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ВСТУП

Актуальність теми. Зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами стимулює розвиток нових форм соціальної допомоги. Відповідно до Конституції України і законодавства у галузі освіти держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини. Процеси гуманізації суспільного життя, які нині відбуваються у світі і Україні зокрема, вимагають створення належних умов для соціальної адаптації та інтеграції осіб з особливими потребами в соціумі. Гуманізація процесу освіти у наш час означає, в першу чергу, посилення уваги до формування повноцінної особистості, до всебічного розвитку кожної дитини, у тому числі з порушеннями психофізичного розвитку.

Останнім часом усе більше батьків дітей з особливими освітніми потребами бажають, щоб їхні діти здобували освіту разом із однолітками. Зрозуміло, що така дитина може відчувати під час інтеграції певні труднощі, однак це для неї буде досвідом, яким вона зможе скористатися в подальшому житті. Адже в умовах обмеження виховання умовами однієї сім'ї, діти з інвалідністю деякою мірою ізольовані від суспільства і позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя у відкритому середовищі, що аж ніяк не відповідає їхнім особливим потребам.

На думку вчених, зокрема, Г. Гордієнко, Т. Дегтяренко, В. Засенка, А. Колупаєвої, І. Малишевської, В. Нечипоренко, О. Позднякової, Л. Прохоренко, В. Тарасун, О. Чеботарьової, О. Чуйко, Д. Шульженко та ін. вирішення задач щодо створення сприятливих соціокультурних, соціально-педагогічних умов для соціальної інтеграції дітей та молоді з особливими потребами є одним з актуальних аспектів соціально-педагогічної науки і практики. У сучасних дослідженнях наголошується на вагомості соціально-

педагогічної діяльності, як такої, що здійснюється з метою оптимізації виховних можливостей соціальних інститутів, активного залучення дітей та молоді до соціально-виховного середовища.

Дослідження проблеми соціального супроводу і навчання дітей із особливими потребами розвиваються в трьох напрямках: клінічне (клініко-патопсихологічне), психологічне та педагогічне. Історія вивчення даної проблеми міститься в роботах В. Бондар, Т. Власової, Ю. Дем'янова, В. Ковальова, Т. Сак та ін. Питаннями діагностичної та корекційної роботи з дітьми з особливими потребами першими почали займатися дефектологи (Н. Бастун, В. Бондар, Т. Вісковатова, Т. Власова, Т. Ілляшенко, К. Лебединський, В. Лубовський, І. Марковська, В. Мачихіна, М. Певзнер, М. Рождественська, Т. Сак, С. Тарасюк, Н. Ципіна та ін.). Деякі питання корекції порушень психофізичного розвитку дітей з особливими потребами розглядалися в контексті проблеми готовності до школи та труднощів подальшого шкільного навчання (І. Агафонова, М. Безруких, С. Громбах, І. Дубровіна, С. Єфімова, Б. Круглов, В. Степанов, А. Фурман та ін.). Соціально-педагогічний аспект супроводу дітей з особливими освітніми потребами під час здобуття ними освіти в умовах закладу освіти частково розкрито в працях Н. Вовк, Ю. Лучко, О. Польовик, М. Чайковського, М. Швед, А. Штефан та ін.

Аналіз наукової літератури та практики соціальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами засвідчив, що накопичено чималий вітчизняний досвід: теоретичні засади реорганізації системи спеціальної освіти та впровадження соціальної інклюзії вивчали (Е. Данілавічюте, А. Колупасва, О. Рассказова, Г. Слосанська, М. Супрун, В. Шевченко та ін.); теоретико-методичні аспекти надання соціальної допомоги дітям з особливими освітніми потребами (В. Кобильченко, І. Омельченко, Т. Постоян та ін.). Питання професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами представлено в роботах З. Галети, С. Кондукової, Д. Супрун, М. Шеремет,

С. Чупахіної та ін.

Аналіз досліджень засвідчив, що хоча окремі аспекти проблеми соціального супроводу дітей із особливими освітніми потребами знайшли висвітлення у ряді психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних праць, але комплексний аналіз розвитку цього феномену в умовах закладу освіти не знайшов належного наукового відображення.

Все викладене вище дає підстави стверджувати, що освітнє середовище потребує подальшого удосконалення, а діти з особливими освітніми потребами потребують відповідного професійного соціально-педагогічного супроводу під час освітнього процесу.

Актуальність даної теми зумовила вибір теми бакалаврського дослідження у такій редакції: особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – процес соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та визначити шляхи практичного удосконалення означеної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити ряд **завдань дослідження:**

1. Проаналізувати зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в соціально-педагогічній та психологічній літературі.
2. Визначити особливості роботи соціального педагога з дітьми з особливими освітніми потребами.

3. Дослідити стан соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу середньої освіти.

4. Розробити програму соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження. У процесі роботи було використано комплекс методів дослідження: *теоретичні*: аналіз соціально-педагогічної, психологічної, соціологічної літератури; синтез, систематизація, порівняння, класифікація, узагальнення для з'ясування змісту базових понять дослідження; *емпіричні*: діагностичні: тестування, опитування, кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати дослідної роботи, зокрема розроблена програма соціально-педагогічної роботи з дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти,

Апробація дослідження. Основні положення дослідження доповідались та обговорювались на V Міжнародній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України в міжнародний та інноваційний простір в умовах війни», м. Запоріжжя (17-18 квітня 2024 року).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у одній одноосібній публікації автора – матеріалах науково-практичної конференції.

Структура роботи: бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (35 найменувань), трьох додатків.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні загальні висновки.

1. На основі теоретичного аналізу літературних джерел встановлено, що в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в Україні поступово змінювалися такі підходи та моделі соціальної допомоги: психолого – педагогічна модель, яка зосереджує увагу на необхідності створення умов для покращення соціалізації дітей з особливими освітніми потребами та їхній поступовій соціальній інтеграції в певних суспільних осередках шляхом зменшення кількості психологічних бар'єрів в оточуючому середовищі; соціально – психологічна модель (інклюзивний підхід), що акцентує увагу на необхідності впровадження соціальної інклюзії, яка найбільш відповідає взаємозбагаченню як окремих індивідів так і суспільства в цілому, як суспільства рівних можливостей.

Визначено, що до основних принципів соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами належать: принцип спрямованості на всебічний розвиток дитини; принцип науковості та доступності; принцип зв'язку навчального процесу із життям; принцип систематичності; принцип послідовності; принцип створення оптимальних умов навчально-виховного процесу та соціально-педагогічної роботи з дитиною з особливими потребами; принцип вмілого поєднання словесних, наочних, практичних методів навчання; принцип свідомості, активності та самостійності дитини, яка відстає у розвитку; принцип контролю та самоконтролю; принцип забезпечення міцності знань та здобутих вмінь та навичок; принцип соціально-педагогічного оптимізму.

2. Розглянуто основні методи та форми соціально-педагогічної роботи соціального педагога з дітьми з особливими потребами. Найпопулярніші серед них є: тести, різного роду спостереження, групові та індивідуальні заняття, ілюстрації навчального матеріалу, дискусії. З'ясовано, що варто теж

долучати до навчального процесу різного роду види мистецтва, наприклад живопис, музику та інші. Особливе місце серед методів роботи з дітьми з особливими потребами займають такі методи, як гра та казкотерапія. Окрім вищеназваних до ефективних методів корекційної роботи соціального педагога з дітьми з особливими потребами зараховують також: лялькотерапію, що полягає у використанні лялькової драматизації; корекційно-розвиваючу фізкультуру; музичну терапію, що включає в себе слухання тих чи інших терапевтичних музичних творів, а також гри на різноманітних музичних інструментах, заняття з ритміки та музичної релаксації; танцювальну терапію; арт-терапію, що допомагає відобразити підсвідомі процеси, страхи, конфлікти, які переживає дитина з особливими потребами.

З'ясовано, що основними технологіями соціальної роботи з дітьми з особливими потребами є: 1) соціальна реабілітація; 2) соціальна адаптація. Метою соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення повноцінного розвитку за допомогою використання сильних сторін дитини. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами – це процес або результат активного пристосування дитини з особливими освітніми потребами до умов функціонування закладу освіти за допомогою різних заходів. Процес соціальної адаптації базується на вивченні та гармонійному задоволенні індивідуальних прагнень, інтересів, потреб особистості дитини та створенні умов для її здорового, щасливого життя в навчальному середовищі, суспільстві.

3. Вивчення досвіду соціально-педагогічної роботи Запорізької гімназії № 1 імені Т. Г. Шевченка Запорізької міської ради дали змогу визначити сукупність соціально-педагогічних умов, дотримання яких, дасть змогу підвищити ефективність роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в освітньому процесі, а саме: забезпечення особистісно-орієнтованого підходу до здобувачів з особливими освітніми потребами задля підвищення рівня їхньої соціалізації в дитячому колективі; впровадження інноваційних

технологій соціально-педагогічної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти; забезпечення комплексної взаємодії усіх учасників освітнього процесу до створення «ситуації успіху» дітям з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти.

4. Розроблена програма соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти містить заходи, реалізація яких сприяє розвитку соціальних навичок у здобувачів освіти із різними особливостями розвитку, а саме в учнів початкових класів із затримкою психічного розвитку, порушеннями опорно-рухового апарату, з розладами аутичного спектра, з порушеннями зору. Реалізація програми спрямована на підвищення соціальної активності у здобувачів освіти та формуванню в них ціннісних установок, що відповідають психічним і фізичним можливостям дитини із особливими потребами. Незважаючи на обмеженість у проведенні окремих заходів через воєнний стан, запропонована програма була впроваджена в повному обсязі.

Протягом усього дослідження ми зазначали, що робота з дитиною з особливими потребами є багатогранною, яка потребує цілісного підходу не тільки зі сторони соціальних інституцій та соціального педагога, а й самих батьків чи опікунів дитини, а також інших спеціалістів, які працюють для покращення якості життя дитини з особливими потребами.